

Latgališu woceleite

Latgali var tikai mīlēt

Liels latgalietis. Filozofs ar pīpi un Dieva pazīšanu

Egita Terēze Jonāne

Sagaidot Latvijas valsts dzimšanas dienu, kuru svinēsim 18. novembrī, mēs varam lepoties ar daudziem novadniekiem, kurus droši varam dēvēt par lielajiem latgaliešiem. Tāds ir lielais galēnietis Roberts Mūks, kuram šogad svinam 100 gadu jubileju. "Latgališu woceleitei" ciemojoties Roberta Mūka muzejā Galēnos (aplūkojot viņa sarakstītās un izlasītās grāmatas, iepazīstot "Elles ķēķi", papētot personīgās mantas), sarunā ar šī muzeja veidotāju un pirmo vadītāju Martu Binduku un šodienas direktori Gitu Palmu varēja sajūst un redzēt galēniešu sirdsdegsmi Robertu Mūku godināt un popularizēt. Būdam filozofs ar pīpi un liels Dieva pazinējs, viņš joprojām ir populārs Amerikā, Japānā, Indijā, daudzviet Eiropā un citviet pasaulē caur viņa sarakstītajām un atkārtoti izdotajām mācību grāmatām.

Marta Binduka: "Roberts Mūks galēniešiem dod plašāku skatu uz dzīvi".

Kā Roberts Mūks atgriezās Galēnos

Galēni ir Roberta Mūka piedzimšanas vieta, turklāt viņš, devies proļām no Galēniem, atgriezās turp daudreiz, uzsvēra Marta Binduka, un atminējās, kāda bija tā atgriešanās un kā tapa Roberta Mūka muzejs.

Marta Binduka toreiz vēl strādāja par Galēnu pamatskolas latviešu valodas un literatūras skolotāju, un, lai skolēni augtu pa radošiem, domājošiem un patstāvīgiem cilvēkiem, rīkoja dažādus ārpusstundu pasākumus, tostarp atīstīja literāro novadpētniecību un rīkoja Dzejas dienas. «Galēnu pamatskola visos laikos bija progresīva, mūsdienīga skola. Mēs apzinājām un godinājām savus izcilos novadniekus, rīkojot atceres pasākumus, uzliekot piemiņas zīmes utt. Bet es neko nezināju par Robertu Mūku. Tad pagājušā gadsimta 90. gados sāku braukāt uz semināriem par trimdas latviešu literatūru, un tā man bija jauna pasaule, taču tur Robertu Mūku nepieminēja, jo viņš bija savdabīga personība. Un tad es uzšķīru enciklopēdiju «Latviešu rakstniecība biogrāfijās», kur bija apzināti gan Latvijā dzīvojošie, gan trimdas literāti, un atradu aprakstu par Robertu Mūku, īstajā vārdā Robertu Avenu, kurš ir dzimis 1923. gadā Galēnos. Pēc tam izlasīju avīzē, ka Roberts Mūks ir atgriezies Latvijā, un nodomāju, ka jāaicina viņš uz Galēniem. 2000. gadā atradu viņu caur Latvijas Rakstnieku savienību. Mūsu skola katru gadu rīkoja Dzejas dienas, un toruden Roberts Mūks atbrauca ar savu kundzi Elzu un citiem latviešu literātiem, teica, ka pirmo reizi ir dzimtajā pagastā pēc ilgas, ilgas prombūtnes. Viņš pārsteidza mūs ne tikai ar dzejas lasījumiem, bet arī ar pīpi. Izņēma to no tabakas un pīpes maka, iebēra tabaku, aizkūpināja, un sarīkojumu zāle ietinās patīkama, tāda kā kafijas vai šokolādes, aromāta segā. Bērni pēc tam vēl ilgi teica – tas onkulis ar pīpi,» pastāstīja Marta Bin-

duka, piebilstot, ka Roberts Mūks piedalījās galēniešu Dzejas dienās katru gadu.

Galēnu pamatskolas saimes uzaicināts, viņš 2003. gadā nosvinēja dzīves 80 gadu jubileju, piedaloties piemiņas zīmes pie mājas, kur filozofs bija dzimis, atklāšanā. Tā paša gada vasarā abi ar Elzu dzīvoja nedēļu skolas internātā un kopā ar galēniešiem apmeklēja tās vietas, kur Roberts Mūks dzīvoja ar ģimeni un kur mācījās (Maltu, Dricānus, Sakstagalu, Aglonu).

Marta Binduka pati bieži tikās ar Robertu Mūku viņa Rīgas dzīvoklī, un, ja filozofs pateica kādu domu, tad tā lika aizdomāties, vai tas būtu sarunas temats par laiku vai dzeju, vai dzīvi, vai atmiņu zibšņi, turklāt viņš apbūra cilvēkus ar savu harizmu. Roberts Mūks nomira 2006. gadā, un viņa pelni apbedīti Galēnu kapsētā.

Nepretojās dzīvei, mācījās un mācīja

Vaicāts par emigrācijas laiku, Roberts Mūks bieži uzsvēris, ka pieņēmis visu, ko dzīve viņam piedāvājusi, nav izvairījies no dzīves pārbaudījumiem, un viņam ļoti patika mācīties un mācīt, turpināja stāstu Marta Binduka, piebilstot, ka citā rakstā būtu jāpastāsta par filozofa ģimenes dzīvi un grāmatām.

Roberts Mūks mācījās Aglonas katoļu ģimnāzijā zēniem, taču viņam šī skola bija jāpamet, un jauneklis iestājās Rīgas klasiskajā ģimnāzijā. Kad to veiksmīgi absolvēja, viņš vēlējās studēt augstskolā. Taču tas bija 1943. gads, tobrīd Latvija atradās vācu armijas okupācijas jūgā, un, lai iestātos universitātē, jauniešiem vienu gadu bija jānostrādā darba dienestā Vācijā. Arī Roberts Mūks devās uz Vāciju. Filozofs vēlāk atzīs, ka par to laiku neesot vērts runāt, jo tas bija zemē nomests laiks, viņš neko citu nav redzējis, kā tikai prūsisko akurātismu un stulbumu. 1944. gadā Roberts Mūks atgriezās Latvijā un varēja sākt studijas Latvijas Universitātē, taču atkal nāca jauns

dzīves pārbaudījums – pirmajā lekcijā vācieši visus kursa jauniešus iesauca latviešu leģionā. Roberts Mūks līdzī paņēma tikai «mūciņu» (latgaliešu valodā – krucifiksu), Jauno Derību latīņu un sengrieķu valodā un Jauno Derību latgaliešu valodā. Marta iestarpināja, ka šos trīs Roberts Mūks ņēmis līdzī visos dzīves ceļos. Pārzinādams vairākas valodas (franču, krievu, angļu, latīņu, sengrieķu, vācu), jauneklis nonāca tulku skolā Vācijā, nevis frontē. Taču tuvojās frontes līnija, un, baidoties no sarkanās armijas represijām, viņš kopā ar citiem skolas kursantiem padevās gūstā angļu karavīriem. Redzot to, ka Latvijā nav iespējams atgriezties, Roberts Mūks iestājās garīgajā seminārā Beļģijā, taču studijas nepabeidza, tāpēc ka, būdam brīvdomātais, nevarēja pieņemt dogmas. Marta Binduka iestarpināja, ka Roberts Mūks, pētot visas pasaules reliģijas, novēroja, ka visas reliģijas aizved cilvēku pa dažādiem ceļiem pie viena un tā paša Dieva.

Pametis garīgo semināru, Roberts Mūks strādāja fabrikā un paralēli studēja žurnālistiku Briseles universitātē. Tikmēr vecāki ar māsu pārcēlās no Vācijas, kur bija nonākuši bēgļu gaitās, uz Ameriku, mudināja pievienoties arī Robertu. Viņš 1956. gadā absolvēja Briseles universitāti un ieradās Amerikā. Tur bija jauns studiju cēliens, proti, kursois ātri apguvis angļu valodu, viņš īsā laikā ieguva bakalaura grādu bibliotēku zinībās Mičiganas universitātē un strādāja bibliotēkā Ņujorkā. Roberts Mūks arī studēja reliģijas vēsturi un vienlaikus strādāja par pasniedzēju koledžā, pēcāk ieguva arī maģistra un doktora grādu, lasīja lekcijas studentiem, saņēma apbalvojumus, bieži un ilgi sēdēja pie sava rakstāmgalda, tā tapa mācību grāmatas.

Izveidojoties Latvijas Kultūras akadēmijai, tās dibinātājs un rektors Pēteris Laķis uzaicināja Robertu Mūku lasīt lekcijas. Vispirms Roberts Mūks braukāja no Amerikas uz Latviju un, noslēdzoties semestrim, atgriezās Amerikā, bet tad – deviņdesmito gadu nogalē – iegādājās dzīvokli Rīgā un turpināja pasniedzēja gaitas gan Kultūras akadēmijā, gan Latvijas Universitātē. Tā bija viņa atgriešanās Latvijā uz visiem laikiem.

Stāstot par dzeju, Roberts Mūks atzina, ka viņa dzeja ir filozofija ar atskaņām, bet viņa filozofija ir dzeja bez atskaņām.

Jāuzsver, ka, pateicoties literatūrzinātniecei Andai Kubuliņai un Roberta Mūka sievas Elzas grāmatu un personīgo mantu, kuras piederēja Robertam Mūkam, dāvinājumiem, pēc Roberta Mūka nāves tapa viņam veltīts muzejs Galēnos.

«Roberts Mūks mums, galēniešiem, atklāja savu personību, savu dzīvi, viņš dod arī plašāku skatu uz daudzām lietām. Tie, kuri atbrauc uz muzeju Galēnos vai piedalās radošo darbu konkursā (tas notiek no 2006. gada), tie iepazīst Robertu Mūku un caur viņu iepazīst ne tikai Galēnus, bet arī Latgali,» uzsvēra Marta Binduka.

Kā Roberts Mūks atrada Gitu Palmu

Gita Palma: "Esmu jau saaugusi ar Robertu Mūku".

No 2022. gada Roberta Mūka muzeju Galēnos vada Gita Palma, viņu atbalsta krājuma glabātāja Inga Skrūzmane-Mičule. «Roberts Mūks mani atrada pats, jo bija zvans no Preiļu novada Kultūras un tūrisma pārvaldes ar priekšlikumu vadīt šo muzeju. Pieteicos, jo mani iedrošināja mana teoloģijas un mākslas izglītība, un te nu es esmu. Bet man ir viens Ziemassvētku stāsts. Bija 2019. gada Ziemassvētku nakts. Mašīnas lukturu apspīdētu, ieraudzīju Roberta Mūka muzeja ēku pirmo reizi. Bijū pārsteigta, ka tas atrodas Līvānu tipa mājā. Toreiz uzmeklēju internetā informāciju, kas tas tāds Roberts Mūks ir, un domāju, kāpēc par muzeju tik maz zina, ieskaitot mani, lai gan mana dzīve ar muzejiem bija saistīta vairākus gadus. Latvijā mēs esam vienīgais muzejs Līvānu tipa mājā, un, kopš tas ir manā «audzināšanā», daudzi no apmeklētājiem brīnās par to, tomēr atzīst, ka Robertam Mūkam pietāv šis nestandarts. Tagad esmu jau saaugusi ar Robertu Mūku. Atveru grāmatu, Mūks pasaka kaut ko svarīgu, un no tās izaug kaut kas liels un labs,» uzsvēra Gita Palma.

Viņa aicina doties uz Galēniem un apmeklēt gan Roberta Mūka muzeju, dzimto māju un Māras Kalniņas veidoto kapakmeni kapsētā, gan pastaigāties pa Filozofijas taku, kas izveidota Galēnu parkā, uz zināt, ka Roberts Mūks ir nācis no Latgales, daudzus gadus pavadījis trimdā, rakstījis dzeju, filozofiskas un reliģiju vēstures grāmatas, kuras pazīst plašajā pasaulē, un atgriezies Latvijā un Latgalē. Gita Palma atzina: «Katrš cilvēks var saaugt ar Robertu Mūku, atrodot viņa darbos mierinājumu vai atbildes uz galvenajiem jautājumiem. Bet pirms tam ir jāpaņem rokās pareizā grāmata vai jāatbrauc uz Roberta Mūka muzeju, jo šeit ir daudz šādu grāmatu.»

Autores foto

Šis projekts tiek realizēts ar Valsts kultūrkapitāla fonda mērķprogrammas "Latviešu vēsturisko zemju attīstības programma" finansiālu atbalstu